

Прилог за биографију очног лекара др Марије Милер (1883–?)

Вера Литричин

Српско лекарско друштво, Београд, Србија

КРАТАК САДРЖАЈ

Др Марија Милер била је једна од првих жена офталмолога у Србији. У раду је приказан њен животни и професионални пут на основу докумената из архива у Београду, Новом Саду и Сремској Митровици. Рођена је 1883. године у Будимпешти. Од 1909. до 1919. радила је у Будимпештанској угарској краљевској државној очној болници, чији је управник био чувени офталмолог проф. др Ладислав Блашковић. У Београд је дошла 1920. године, а од марта 1921. до новембра 1941. радила је као очни лекар у Шапцу. Основала је и водила Очно одељење и Амбуланту за трахом. Дала је велики допринос развоју офталмологије у Шапцу и околини. Од 1941. до 1946. године радила је у Петровграду (Великом Бечкерек), данашњем Зрењанину, као шеф Трахомног одељења, а од 1946. у Сремској Митровици као шеф Очног одељења. Др Марија Милер је веома много допринела развоју офталмологије код нас, нарочито откривању и лечењу трахома.

Кључне речи: историја офталмологије; жене офталмолози; Србија; прва половина 20. века

УВОД

Др Марија Терезија Милер (*Maria Theresia Müller*) једна је од првих жена офталмолога у Србији. Посветила је више од 25 година (период од марта 1921. до јануара 1947. године може се пратити у документима и у њима се не види када је престала да ради) свог плодног и веома стручног рада у оквиру офталмологије, нарочито у области трахома, пацијентима у Шапцу, Петровграду (Великом Бечкерек), данашњем Зрењанину, и Сремској Митровици.

Подстрек да приступимо трагању за документима о првим специјалистичкињама за очне болести добили смо од проф. др Златимира Кеџмановића 2009. године. Следећи његова упутства, у Архиву Србије нашли смо дебелу фасциклу докумената о др Марији Милер. Додатне податке добили смо у Архиву Југославије, Историјском архиву Београда, Историјском архиву „Срем“ у Сремској Митровици и Архиву Војводине у Новом Саду. Овај запис заснован је на тим документима. Књиге о историји медицине објављене у градовима у којима је др Милер службовала доносе и неке друге тврдње и мишљења, али без докумената, што ћемо навести при цитирању. Ступили смо у контакт са директором Архива Медицинског факултета „Семелвајс“ (*Semmelweis*) у Будимпешти и добили одговор да имају само документа до 1920. године, чије се копије налазе у Архиву Србије на оригиналним језицима, латинском и мађарском, и у преводу на наш језик.

БИОГРАФИЈА

Марија Милер је рођена 3. септембра 1883. године у Будимпешти. У родном граду завршила је класичну гимназију 1902. године и дипломирала на Медицинском факултету 1907. У току 1908. обавила је лекарски стаж и од 1. новембра исте године до 31. августа 1909. радила је на Првој интерној клиници Будимпештанског краљевског универзитета. Током следеће две године радила је као помоћни секундарни лекар у Будимпештанској угарској краљевској државној очној болници, а потом осам година и два месеца као секундарни лекар у истој очној болници, што се види из Уверења о службовању (Слика 1) [1].

Септембра 1920. дошла је у Београд и ту остала до марта 1921. године. Пауновић и сар. [2] у својој књизи за др Милер наводе „да је била активни учесник у револуцији Беле Куна, због чега је морала да напусти Мађарску пред Хортијевим режимом”. За ову тврдњу нисмо нашли доказа у нама доступним документима.

Дошавши у Београд, др Милер упућује допис министру здравља у којем, после описа свог школовања и дотадашњег стручног рада, пише [1]: *Част ми је молићу Господина Министра да ме изволи њоставити као (шефа) лекара очне болнице или очној одељења у Шапцу јер њостоји у оним крајевима њо информацијама које сам добила велики број њтрахоматозних и других очних оболења. Мојла дих настјуиуићу (у) службу њочетком нове њодине; сем њоја молим за одобрење*

Correspondence to:

Vera LITRIČIN
Đuke Dinić 9
11120 Beograd
Srbija
veral@eunet.rs

Будимпештанска угарска краљ. државна очна болница.

Бр. 211/1920

Уверење о службовању.

Такс. марка од
1 круне

Ја доле потписати тврдим, да је госпођица Др. Милер Марија у мојој управи повереној будимпештанској угар. краљ. државној очној болници од 1 септембра 1909 године до 31 августа 1911 године вршила службу помоћног секундарног лекара, а од 1 септембра 1911 до 31 октобра 1919 године службу секундарног лекара, т. ј., укупно више од десет година службе секундарниуса. У времену првих трију година рата одредили смо половину броја кревета државне очне болнице за потребе ратне болнице, у том је времену она вршила негу рањеника и асистирала је при хируршким операцијама. За њену одану службу у том својству одликована је 6 августа 1915 године с орденем II степена са ратним украсом. Кроз цело време њеног службовања увек је испољавала узорну вредноћу, велико пожртвовање и неуморно предање послу у прегледу, познавању и лечењу очних оболења, стекла је велику вештину; стручним разумевањем помагала је одржавати повремене трахомске течајеве лекарима; 800-900 већих очних операција извршила је сама великом вештином и одличним успехом. Са болесницима поступала је свагда са пуно љубави и човечности.

По свему изложеном сматрам је у пуној мери способном да самостално води било очно одељење болнице, било очну амбуланту.

У Будимпешти, 11 септембра 1920 год.

Др. Ладислав Блашковић
професор универзитета
управни главни лекар

(хиг државне очне болнице)

(Такс. марка од 10 дин.)

Министарство Иностранних Послова тврди, да је превод веран своме тексту на мађарском језику. Такса наплаћена дин. 1.0 на основу тб. зак. о таксама 43.

А. Л. Бр. 1479
5. V. 1930 г.
Београд

(М. П.)

По нар. Министра
За начелника правног одељења
Шеф III одсека
(потпис нечитак)

Да је препис веран своме оригиналу, тврди:

Управник
Доме Народ. Здравља,

Др. Влад. Блашковић

Слика 1. Уверење о службовању које је потписао проф. др Ладислав Блашковић
Figure 1. Certificate of employment signed by prof. dr Ladislav Blašković

права приватне праксе у стирци очној лекарства. На своју молбу добила је позитиван одговор и решењем Министарства народног здравља бр. 1782 постављена је за привременог хонорарног шефа очног одељења окружне болнице у Шапцу. На дужност је ступила 4. марта 1921. године, а 2. априла одобрено јој је и „право на приватну праксу у Шапцу, само за време док се са државном службом буде налазила у Шапцу”. Ово се види у документу под називом „Податци за главну контролу – Министарства социјалне политике и народног здравља Краљевине Југославије од 13. августа 1934. године” [1].

У „Српском архиву за целокупно лекарство” из 1921. године, међу личним вестима налази се податак да је др Марија Милер постављена „за привременог хонорарног шефа очног одељења окружне шабачке болнице” [3]. Драган Ивановић [4], новинар из Шапца, у својој књизи о развоју здравства у Шапцу пише: *У Шайцу очној лекара није било све до 1921. године, до долазка у ову варош првој специјалисте за очне болести др Марије Милер. Очно одељење је отворено 24. фебруара а за шефа др Милер именована је већ 4. марта те прве године пређе деценије 20. века. У бараци годишњој из репарације 1919. а појединој ујаво 1921, биле су историје за лечење трахома и амбулантиа. Др Милер се бавила лечењем очних болести и испрживањем у лечењу трахома. У картионици је имала чак 8.000 болесних од тада веома раширене болести очију. (...) У Шайцу је довела више од две деценије и савесним и самојрејорним радом стекла неодољене симпатије становништва овој града.*

Дана 15. септембра 1921. др Милер, у својству шефа Очног одељења, упућује допис Управи шабачке болнице за Министарство народног здравља [1]: *Акциом Министарства Народног Здравља Д.Р.Бр. 99.593 од 6 августа 1921 године, отворен је кредит од 20,000 динара за очно одељење Шабачке окружне болнице. Да не би новац утрошили за рђав материјал, молим Министарство да ми одобри, да сама одем у Беч, да инструменте лично изаберем. Дневница за тај пут не изражим никаквих. Молим само 14 дана одсуства и трошак за превозна средства Шабач-Беч и напрат. Молим Министарство да ми у молбу одмах реши како не би отворен кредит као неутрошен прошао. У документима нисмо нашли одговор на ову молбу.*

Одлуком министра народног здравља од 9. новембра 1923. године (Н. бр. 42261), у Шапцу и Богатићу оснивају се амбуланте за лечење оболелих од трахома као засебне установе [1]: *Амбулаторија у Шайцу ће бити смештена у ивиљон, који је у циљу појединој. Амбулаторију у Шайцу ће водити шеф очног одељења Шабачке болнице Др. Марија Милер а Амбулаторију у Бојатићу, средњи лекар Др. М. Одобашић, којећа ће Др. Милер упућити у рад. За изласке у Бојатић ствариће Бактериолошка Станица у Шайцу аутомобил на расположење. Др. Марија Милер ће послати Хиџенском одељењу предровање појединој наменијаја и уређаја, а Хиџенско одељење ће се јосијарити о надавици. У другој својој књизи Драган Ивановић [5] даје опширнији*

опис ових догађаја, наводећи као извор Архив Дринске бановине у Сарајеву: *У септембру 1923. монтирање су и две Декерове дараке (изнутра обложене картоном), од којих је прва имала три одељења и искоришћена за смештај амбулантиа за кожно-венеричне болести. Друга, са осам одељења, пријетворена је у антиптрахоматозну амбулантиу, која је основана одлуком Министарства народног здравља од 9. новембра 1923. а почела да ради 1. јануара 1924. До 1. априла 1928. деловала је самостално а онда ушла у састав Дома народног здравља. Шеф одељења била је др Марија Милер. И даље: Амбулантиа за сузбијање трахома радиле су једино у Шайцу и Сремској Мишровици. Шабачка је у првих десет месеци 1930. године пријелегала 1.813 лица и открила да су трахомом заражена 152.*

На свој захтев др Марија Милер је стекла држављанство Краљевине СХС 6. априла 1928. године. У свим личним документима у које смо имали увид изјашњавала се као Мађарица католичке вероисповести. Такође је навела податак да говори и пише мађарски, немачки и француски језик. Специјалност јој је званично призната Решењем Краљевске Банске управе Дринске Бановине бр. 21755/30 [6].

О двадесет година живота и рада др Марије Милер у Шапцу сазнаје се из разних докумената: да „врши преглед и лечи од трахома и децу Сиротног Дома у Шапцу” и да је „као шеф Антитрахомне Амбуланте развила врло живу акцију на сузбијању трахома у овоме крају тако да се број болесника и болесничких посета у амбуланти из године у годину све више повећава” (ово пише 26. маја 1930. године управник Дома народног здравља у Шапцу, а сврха дописа је разврставање у одговарајући платни разред) [1]. Сачуване су копије неколико „старешинских извештаја”, у којима је старешина надлештва, односно, у овом случају, управник Дома народног здравља, оцењивао рад запослених на основу члана 35. Закона о чиновницима. Наводимо податке из старешинског извештаја за др Марију Милер из 1936. године [1]: *Специјалиста за очне болести, владања је примерној у служби и ван ње, на раду марљива и њажљива према болесницима, у служби поуздана, радиле је све јослове који садају у делокрују амбулантиа за трахома и друге очне болести са врло добрим усљехом, на дужности озбиљна и савесна, воли своју стругу, јосодна за самостално вођење усљанове. Предлој за оцену: врло добар. Такође смо сазнали неке чињенице из њеног приватног живота, као нпр. да болује од *Polyarthritus rheumatica* и високог крвног притиска, да је неколико пута молила и добила допуштење да на неколико недеља оде у Будимпешту у посету родбини, као и да је од 12. децембра 1937. до 5. јануара 1938. године била на Међународном конгресу офталмолога у Каиру. Нажалост, нисмо успели да дођемо ни до какве медицинске документације из које би се могао добити увид у дијагностичке и терапеутске поступке које је вршила, као и у начин вођења документације.*

После двадесет година и седам месеци рада у Шапцу др Марија Милер разрешена је дужности 30. октобра

1941. године у звању вишег здравственог пристава и упућена на нову дужност, у Дом народног здравља у Петровграду, данашњем Зрењанину. У документима нема објашњења нити се види разлог за овај премештај. Постоји одлука председника Министарског савета Милана Ђ. Недића од 6. новембра 1941. „да се Милер Др. Марија, здр. виши пристав ДНЗ у Шапцу, Дринска бановина, премести у Петровград, Дом народног здравља, са истим припадностима, без права на накнаду путних и селидбених трошкова” [1]. Драган Ивановић [4] пише да је др Милер морала да оде из Шапца пошто је одбила да сарађује с Немцима. Нисмо нашли документ који би то потврдио. У Историјском архиву Београда постоји „Пријава боравка” [7] др Марије Милер у Београду већ од 26. августа 1941, што је два месеца пре разрешења с дужности у Шапцу: станује код свог брата др Карла Милера, у Бранковој улици бр. 26/II. У истој пријави пише да се одјављује из Шапца 4. септембра 1941. године. У Архиву Србије постоји и много тања фасцикла са документима др Карла Милера [8], из којих се може видети да је „Решењем Господина Министра Народног Здравља од 19. децембра ове године (1918) СБр. 2861. постављен г. Др. Карло Милер специјалиста за болести грла за привременог хонорарног лекара за болести грла при Општ. Државној Болници”. Важно је напоменути да је др Карло Милер дошао у Београд пре своје сестре и да је то вероватно био разлог што је она, напустивши Будимпешту, дошла баш у Србију. Међутим, остаје питање зашто је напустила престижну Очну болницу у Будимпешти и своју завидну стручну каријеру.

За време рата радила је у Зрењанину, односно, како пише у документу под називом „Ток целокупне грађанске државне службе” [1], после премештаја из Шапца крајем 1941. године „преведена је на прву период. повишицу марта 1943. године и унапређена за здравственог саветника државног Хигијенског завода у Великом Бечкереку 31. маја 1943. године”. Пауновић и сар. [2] наводе: *Од јула 1941. године трахом се морао пријављивати. Пријављивање је вршило трахомно одељење иде је радио др Јова Појовић, а од септембра 1941. г. одељење води др Марија Милер. У одељењу су се вршили систематски прегледи свих приватних намештеника. Нађени трахом се лечио, а тежи случајеви упућивани су у болницу.* Медицинску документацију из тог доба у вези с Трахомним одељењем нисмо пронашли.

Дана 16. фебруара 1946. године др Милер је, због потребе службе, премештена у Сремску Митровицу у својству шефа Очне амбуланте Окружне поликлинике, а од 1. октобра исте године одобрена јој је приватна пракса [9]. Такође је радила један сат дневно као хонорарни лекар у Уреду за осигурање радника [6].

Из документације која се чува у Архиву Војводине у Новом Саду [10] добили смо неколико занимљивих података: да је јануара 1947. године др Марија Милер добила лекарско уверење да је способна за службу, али да није способна за одлазак на терен, да је децембра 1946. извадила уверење да није осуђивана и да је 26. октобра 1946. године од Министарства унутрашњих

послова добила „сведочанство о отпусту из држављанства ФНРЈ, ради стицања мађарског држављанства”. Када се томе дода и податак из Картона службеника из Сремске Митровице [11] да је 1946. године (на картону нема датума; према изјави г. Н. Бањца, вишег архивског радника Историјског архива „Срем”, картони су попуњавани 1946. године) имала укупно 32 године радног стажа, може се претпоставити да се спрема за пензију и коначан повратак у Мађарску. Када се саберу године њенога рада које се делимично могу пратити у документима, од дипломирања 1907. до јануара 1947. године, добија се период од 40 година, што упућује на претпоставку да јој неке године нису признате у радни стаж, односно да је имала прекиде током службовања.

Једини податак о публицистичком раду др Милер нашли смо у виду сепарата научног саопштења лекарског недељника штампаног у Будимпешти 1911. године на мађарском језику [1]. Назив рада је „Цилиндроендотелиом вежњаче”, а ауторка га је изложила на VII састанку Мађарског офталмолошког друштва. У њему је описала 45-годишњег болесника с тумором вежњаче на једном оку. Пошто је биопсијом добијена патохистолошка дијагноза цилиндроендотелиома (*Cylindroendothelioma*), урађена је ексцизија целог тумора уз опсежно спаљивање подлоге. Болесник је клинички праћен седам месеци и стање ока је током тог периода било добро. Ауторка је истовремено дала опсежан преглед објављених радова на ову тему.

Др Милер је награђена одликовањем Црвеног крста са мачевима другог степена 1915. године у Будимпешти и Орденом Светог Саве петог степена 1938. године, док је радила у Шапцу [6].

ЗАКЉУЧАК

Доласком др Марије Милер наша средина добила је веома много. Одлично стручно оспособљена, у најбољим годинама за рад (имала је непуних 37 година када је почела да ради у Шапцу), лечила је болеснике методама тадашње савремене европске офталмологије колико су јој услови то дозвољавали. Може се претпоставити да је средина у којој је било много људи заражених трахомом, а која дотад није имала специјалисту за очне болести, представљала велики изазов за стручњака. Чињеница да је молила да иде у Беч да сама набави инструменте, забележени број новооткривених случајева трахома и број картона у Очној амбуланти јесу подаци који говоре о томе да се др Милер свесрдно ухватила у коштац с овим изазовом. Нажалост, о раду др Милер у Зрењанину и Сремској Митровици нисмо нашли медицинске записе, ни стручне детаље, сем основних – да је била шеф Трахомног, односно Очног одељења.

За нас је остало неоткривено неколико момената из живота др Марије Милер које ћемо и даље покушавати да сазнамо: зашто је отишла из Будимпеште, зашто је добила премештај из Шапца, где је умрла и где је са-

храњена. Зна се само да не постоји податак да је сахрањена у Сремској Митровици.

ЗАХВАЛНИЦА

Захваљујем проф. Златимиру Кеџмановићу на упутствима и саветима током истраживања грађе, проф. Олги Литричин на преводу с мађарског и коментару сепарата др Марије Милер, колегама прим. Добривоју Пауновићу из Зрењанина и др Верици Гаврановић и др

Драгану Мартиновићу из Сремске Митровице на подацима о др Марији Милер из њихових средина. Господину Ласлу Молнару дугујем захвалност за информацију о документима који постоје о др Марији Милер у Архиву Медицинског факултета „Семелвајс” у Будимпешти. Велику захвалност дугујем и госпођи Јелени Грујић из Архива у Шапцу и новинару Драгану Ивановићу из Шапца, који су ми дали први замајац, као и господину Владимиру Иванишевићу из Архива Војводине и господину Ненаду Бањцу, вишем архивском раднику Историјског архива „Срем” у Сремској Митровици.

ЛИТЕРАТУРА

1. Arhiv Srbije. Ministarstvo narodnog zdravlja. Dosijea službenika, F-96, 1.
2. Paunović D, Paunović T. Istorijski razvoj zdravstva i lečenja očnih bolesti u srednjem Banatu. Zrenjanin: Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin”; 1990.
3. Lične vesti. Srp Arh Celok Lek. 1921; 23:280-1.
4. Ivanović D. Kolevka zdravstva u Srbiji, knjiga prva. Ruma: Srpska knjiga; 2003.
5. Ivanović D. Kolevka zdravstva u Srbiji, knjiga druga. Ruma: Srpska knjiga; 2005.
6. Arhiv Jugoslavije. Ministarstvo socijalne politike i narodnog zdravlja. Personalna, AJ 39-107.
7. Istorijski arhiv Beograda. Prijava boravka. Kartoni žitelja.
8. Arhiv Srbije. Ministarstvo narodnog zdravlja. Dosijea službenika, F-95, 31.
9. Marinković F. Bolnica u Sremskoj Mitrovici (1824–2002). Sremska Mitrovica: Zdravstveni centar; 2003.
10. Arhiv Vojvodine. Sekretarijat za personalnu službu Glavnog izvršnog odbora Narodne skupštine AP Vojvodine – Novi Sad (1945-1953), 1945-1954, F-190, Personalni dosije dr Marije Miler.
11. Istorijski arhiv „Srem”. Okružni narodnooslobodilački odbor Sremska Mitrovica 1944-1948. g. (ONOO S.M.), F-163, Kartoni službenika, 16.

Maria Müller (1883–?) M.D., Ophthalmologist: Biographical Notes

Vera Litričin

Serbian Medical Society, Belgrade, Serbia

SUMMARY

Maria Müller was one of the first female ophthalmologists in Serbia. Having researched the documents from several archives in Serbia – Belgrade, Novi Sad and Sremska Mitrovica, we were able to follow her life and work. Maria Müller was born in Budapest in 1883. From 1909 to 1919 she worked at the Budapest Hungarian Royal State Eye Hospital headed by the famous ophthalmologist Professor Ladislav Blaskovic. She arrived in Belgrade in 1920, and from March 1921 to November 1941 she worked as an ophthalmologist in Šabac. She founded and headed the Eye Department as well as the Trachoma

Outpatients' Department, giving great contribution to the development of ophthalmology in Šabac and the neighbouring region. From 1941 to 1946 Maria Müller worked in Petrovgrad (Veliki Bečkerek), today's Zrenjanin, as the chief of Trachoma Department, while from 1946 in Sremska Mitrovica as the head of the Eye Department. The contribution of Dr. Maria Müller to the development of ophthalmology, especially in trachoma case-detection and treatment, is without any doubt outstanding.

Keywords: history of ophthalmology; female ophthalmologists; Serbia; first half of the 20th century